

А.Г.Бульвінський*

**ДИПЛОМАТИЧНІ ЗНОСИНИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД
ГЕТЬМАНУВАННЯ ІВАНА ВИГОВСЬКОГО
(СЕРПЕНЬ 1657 - СЕРПЕНЬ 1659 рр.)**

У статті йдеться про дипломатичні зносини України з іншими державами в період гетьманування Івана Виговського (1657-1659), подано інформацію щодо обміну посольствами й посланцями, наводяться дані про завдання посольств і місій.

Період гетьманування Івана Виговського був надзвичайно багатим на дипломатичні контакти Української держави з іншими країнами. Напружена внутрішня ситуація, пошук союзників, боротьба з експансіоністськими зазіханнями Москви на українську державність, потреба врегулювати відносини з сусідніми державами сприяли інтенсивній дипломатичній діяльності Війська Запорізького. За два роки гетьманування Івана Виговського (серпень 1657 - серпень 1659 рр.) контрагентами України в її зовнішніх зносинах було 11 держав: Московія, Польща, Османська імперія, Кримське ханство, Швеція, Трансільванія, Валахія, Молдавія, Імперія (Священна Римська імперія), Бранденбург і Баварія.

Автор цієї статті ставить за мету подати якомога повний і вичерпний статистичний огляд дипломатичних зносин України з іноземними державами в період гетьманування Івана Виговського. У поданих матеріалах фіксуються всі відомі нам обміни послами або посланцями між Україною та іноземними державами. Дані, наведені в статті, досить різномірні щодо опису завдань і хронології місій. Це зумовлено недостатньою повнотою інформації в доступних нам джерелах - іноді в них просто повідомляється про прибуття посланця й не розшифровується мета місії.

---

* Бульвінський Андрій Григорович - канд. іст. наук, доцент кафедри історії України Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова (Київ).

Обмін посольствами й посланцями між Військом Запорізьким і Польщею

У липні 1657 р. посол польського короля Яна Казимира волинський каштелян Станіслав Казимир Беневський прибув в Україну з метою схилити Військо Запорізьке до союзу з Річчю Посполитою. До 26 серпня він перебував у Чигирині (після смерті Б.Хмельницького деякий час навіть під домашнім арештом). З 1 по 5 жовтня С.К.Беневський продовжував переговори в Корсуні, після чого залишив Україну. У результаті було досягнуто домовленості про українсько-польський кордон та продовження перемир'я до Трійці - 30 травня 1658 р.¹

Приблизно з 16 і до 20 листопада 1658 р. посол польського короля Яна Казимира київський скарбник Даниїл Юрій Воронич перебував у гетьмана Івана Виговського. Він запропонував Війську Запорізькому укласти союз з Польщею й повернутись у польське підданство².

Орієнтовно 4 грудня 1657 р. посланець гетьмана Івана Виговського прибув до короля з запевненнями про бажання Війська Запорізького жити в мирі з Польщею³.

На початку січня 1658 р. гетьман Іван Виговський відправив до С.К.Беневського й короля львівського грека Феодосія Томкевича. 31 січня Томкевич зустрівся з Беневським. 4 березня він ще перебував у Варшаві. Головним його завданням було прозондувати настрої польської еліти щодо можливості переговорів, з'ясувати повноваження С.К.Беневського, а також чи дійсно поляки бажають згоди з Військом Запорізьким і чи готові вони підтвердити козакам усі їхні вільності та надати шістьом тисячам із них шляхетську гідність⁴.

На початку січня 1658 р. до короля було відправлено гетьманських посланців - козаків Федоренка й Демка. Вони мали ввічливими заявами щодо бажання згоди та розпливчастими пропозиціями "вірності підданства" утримати поляків від порушення перемир'я й інших ворожих дій щодо Війська⁵.

На початку березня гетьманський посол Павло Іванович Тетеря виїхав на Волинь у район Корця, Острога, Межиріччя для зустрічі з польським комісаром С.К.Беневським із завданням урегулювати прикордонні непорозуміння, утримати коронного гетьмана від порушення перемир'я та з'ясувати попередні умови, необхідні для початку переговорів. На цих переговорах було досягнуто домовленості щодо продовження козацько-польського перемир'я й підписано відповідний договір. Повернувся Тетеря десь на початку квітня⁶.

5 травня гетьман Іван Виговський відправив львівського грека Феодосія Томкевича "для подальших переговорів" до польського комісара С.К.Беневського. Щонайменше до 16 липня він перебував у Варшаві⁷.

У перших числах червня Павло Тетеря як гетьманський посланець знов вирушив до С.К.Беневського з повноваженнями на ведення переговорів і укладення попереднього договору з поляками. 6 червня Тетеря перебував у Чернігові, 20 червня - у Межиріччі, а 25 червня - у Гощі, де й було підписано попередню домовленість щодо українсько-польського союзу⁸.

На початку червня гетьман відправив на сейм своїх посланців на чолі з генеральним обозним Тимофієм Носачем. Прибули вони до Варшави 23 червня⁹.

Після 16 червня до гетьмана Івана Виговського прибув посланець С.К.Беневського Стралковський. 10 липня він повернувся до Беневського на Волинь¹⁰.

22 серпня польські комісари - волинський каштелян С.К.Беневський і смоленський каштелян Казимир Людвік Євлашевський - виїхали зі Львова до гетьмана Виговського. 31 серпня вони прибули до гетьманського табору під Гадячем, де залишалися до 6 вересня, дня підписання українсько-польського союзного трактату, який увійшов в історію як Гадяцькі статті. Повертаючись у Польщу, комісари 9 вересня прибули до Лохвиці¹¹.

7 вересня гетьманські послы - військовий осавул Іван Ковалевський, Герасим Каплонський і Павло Тетеря - вирушили з-під Гадяча до Яна Казимира з проханням про військову допомогу. В останніх числах вересня - першій декаді жовтня вони ще були в королівському таборі під обложеним польськими військами Торунем¹².

Імовірно на початку грудня 1658 р. до Варшави з повноваженнями посла виїхав колишній київський полковник Антін Жданович. Він мав завдання просити в польського короля військової допомоги, обіцяючи підданство¹³.

Приблизно в листопаді - грудні 1658 р. у Варшаві перебував гетьманський посланець Василь Кропивницький¹⁴. У цей же період там були Іван Мазарані та Дорович¹⁵.

16 січня 1659 р. до короля відбули гетьманські посланці Яків Слізка та Григорій Ольшанський із проханням про підкріплення й обіцянками подати військову допомогу в разі потреби¹⁶.

Відправлений в Україну польський комісар С.К.Беневський з 16 по 29 січня 1659 р. супроводжував гетьмана Івана Виговського з Переяслава до Чорнух, намагаючись переконати його погодитися на зміни в тих статтях Гадяцького договору, які не влаштовували офіційну Варшаву й не могли бути затверджені на вальному сеймі навесні¹⁷.

На початку лютого 1659 р. до Варшави прибуло козацьке посольство, яке повідомило, що Іван Виговський активно готується "виступити до кордонів своєї країни, не чекаючи нападу московитів"¹⁸.

Між 4 і 9 березня з-під обложеного гетьманськими військами Зінькова на сейм у Варшаву відбули іркліівський полковник Матвій Патцкевич та військовий осавул Гаврило Лісовський, які мали повідомити королю й канцлеру маршрут основної делегації Війська Запорізького й вимагати від парламенту не ратифікувати угоду про внесення змін до Гадяцького договору до прибуття делегації. Патцкевич і Лісовський виїхали з Варшави між 31 травня та 11 червня¹⁹.

25 березня в польській столиці з'явилися нові гетьманські послы на сейм - Федір Виговський та миргородський полковник Григорій Лісницький. Вони мали засвідчити чітку й безкомпромісну позицію Війська Запорізького щодо неможливості перегляду релігійних статей угоди. Варшаву послы залишили між 31 травня й 11 червня²⁰.

2 квітня, із завданням переконати гетьмана погодитися на зміни в Гадяцьких статтях для їх затвердження сеймом, із Варшави виїхав Кріштоф Перетяткович. 16 - 20 квітня він був у Чигирині. 28 квітня К.Перетяткович, домігшись у гетьмана згоди на запропоновані поляками зміни в статтях, повернувся до польської столиці²¹.

10 квітня у Варшаву на сейм прибули гетьманські послы - турово-пінський полковник Костянтин Виговський та Юрій Немирич. Вони також мали добиватися ратифікації Гадяцького договору в незміненому вигляді й переконати поляків підтвердити т.зв. "Пункти виконання Гадяцького пакту". Крім того, послы повинні були провести консультації з дипломатичними представниками інших європейських країн щодо їхнього бачення місця України в регіоні та з'ясувати можливості співпраці. З Варшави вони відбули між 31 травня й 11 червня²².

30 квітня 1659 р. на чолі основної частини офіційної делегації Війська Запорізького на сейм у Варшаву прибули військовий обозний Тимофій Носач та військовий писар Іван Груша з завданням присягою підтвердити союз Війська Запорізького та Речі Посполитої й перехід України під зверхність польського короля. Із Варшави делегація виїхала між 31 травня й 11 червня²³.

Обмін посольствами та посланцями між Військом Запорізьким і Московією

4 - 22 серпня 1657 р. у Москві перебували послы гетьмана Богдана Хмельницького - переяславський полковник Павло Тетеря, Федір Виговський, Яків Пекулацький з товаришами з завданням просити в царя військової допомоги проти татар, напади яких на південні райони Війська Запорізького почастишали влітку 1657 р. В Україну послы повернулися на початку вересня²⁴. Москва використала приїзд цього посольства як привід для введення в Україну на початку вересня 30-тисячного корпусу на чолі з князем Г.Г.Ромодановським.

11 серпня 1657 р. указ про відправку царським послом в Україну отримав стольник Василь Петрович Кікін. Він повинен був з'ясувати ставлення місцевих жителів до запланованого московським урядом запровадження в Україні інституту царських воєвод та готувати ґрунт для великого посольства на чолі з ближнім царським боярином князем О.М.Трубецьким. 19 серпня Кікін прибув в Україну, а з 23 серпня до 3 вересня перебував у Чигирині²⁵.

17 серпня посланцем-спостерігачем від путивльського воєводи боярина Нікити Олексійовича Зюзіна з Путивля в Україну вирушив піддядчий І.Роколов. 21 серпня він прибув до Чигирини, а 31 серпня повернувся до Путивля. Роколов був першим російським посланцем в Україну після смерті гетьмана Б.Хмельницького²⁶.

19 серпня вийшов указ про відправку в Україну царським послом полковника й стрілецького голову Артамона Сергійовича Матвеева. Він привіз у Чигирин проект нового договору, який Москва планувала укласти з новообраним гетьманом Війська Запорізького. З 2 вересня А.С.Матвеев перебував у Чигирині²⁷.

18 жовтня вийшов царський указ про відправку в Україну посланцем стряпчого Дмитрія Івановича Рогозіна, який мав засвідчити запізніле визнання Москвою факту обрання Івана Виговського гетьманом. 9 листопада Д.І.Рогозін виїхав із Путивля в Україну. 17 - 22 листопада він перебував у Чигирині, а 29 листопада царський посланець повернувся до Путивля²⁸.

26 жовтня гетьман Іван Виговський у Переяславі зустрівся з присланим в Україну на чолі царських військ окольничим, князем Григорієм Григоровичем Ромодановським. Під час переговорів гетьман намагався спрямувати Ромодановського з військами на Правобережжя - протистояти полякам і татарам, щоб мати вільний простір для дій проти лівобережної опозиції, а також забезпечити себе від можливих недружніх акцій з боку воєводи, відрізавши його від Московії, та отримати додаткову гарантію безпеки південно-західних кордонів Війська Запорізького²⁹. Проте Ромодановський відмовився йти за Дніпро.

8-27 листопада в Москві перебували козацькі послы - корсунський осавул Юрій Міневський, його брат Василь Міневський, сотник Юхим Коробко та ін. Вони мали просити "підкріпити й затвердити" обрання Івана Виговського гетьманом Війська Запорізького й видати відповідну жалувану грамоту³⁰.

16 листопада в Москву прибуло гетьманське посольство на чолі з Самійлом Почановським та Іваном Шимошенком із завданням домогтися покарання "посланців від свавільників" та наказати Ромодановському активно виступити проти непокірних опозиціонерів³¹.

21-30 листопада в Москві перебували посланці опозиційно налаштованого щодо гетьмана Виговського кошового Запорізької Січі Якова Федоровича Барабаша - Михайло Іванов (Стринжа), Іван Степанов, Яків і Семен Остаф'єви з товаришами. Вони звинуватили Івана Виговського в "зраді", яка проявилась у його зносинах із Кримом і Польщею, а також мали добитися визнання Москвою гетьманських виборів недійсними й призначення нових³².

29 листопада 1657 р. вийшов указ про відправку у Військо Запорізьке царського посла, окольничого й оружейничого, воєводи ржевського Богдана Матвійовича Хитрово та стольника Івана Афанасійовича Прончишева. З 16 січня до 10 березня 1658 р. вони перебували в Україні, а 22 березня їх офіційно зустріли в Калусі. Хитрово повинен був відігравати роль царського арбітра на загальній козацькій раді, яку він мав зібрати для "заспокоєння" Війська. Послу було доручено передати Івану Виговському царську жалувану грамоту на гетьманство в обмін на згоду гетьмана вивести козацькі війська з Білорусії й прийняти московські гарнізони³³.

23 грудня 1657 р. до Москви прибув гетьманський посланець Никифор Ємельянов³⁴.

18 січня 1658 р. гетьман Іван Виговський разом із миргородським полковником Григорієм Софонтійовичем Лісницьким та кальницьким (вінницьким) полковником Іваном Федоровичем Богуном зустрівся в українському прикордонному містечку Костянтинові з путивльським воєводою боярином Нікітою Олексійовичем Зюзіним. Метою цієї зустрічі було прозондувати у відносно лояльного до Виговського путивльського воєводи позицію Москви напередодні приїзду царського посла³⁵.

28 січня до Путивля прибули посланці опозиційно налаштованого до Івана Виговського полтавського полковника Мартина Івановича Пушкаря Данило Герасимов та Єремій Марков з товаришами з завданням знову повідомити цареві про "зраду" гетьмана, його об'єднання з поляками й татарами та про наміри спалити Полтаву, а потім "іти війною з татарами під государеві українні міста, зараз, зимою, поки Дніпро стоїть". Посланці повинні були просити негайної військової допомоги проти гетьмана. Чи були вони в Москві, невідомо³⁶.

8 лютого полтавський полковник М.І.Пушкар відправив з Гадяча до царя своє посольство на чолі з Петром Яковенком із повідомленням про укладення Іваном Виговським українсько-татарського союзу та проханням підтримати вірну престолу частину Війська Запорізького. З 19 лютого до 6 березня 1658 р. посольство М.І.Пушкаря перебувало в Москві³⁷.

18 лютого з Переяслава виїхали гетьманські посланці Філон Гаркуша та Мартин Яцківський з товаришами. Вони повинні були повідомити центральній московській владі про намір гетьмана Івана Виговського особисто приїхати в Москву для побачення з царем, якщо полтавський полковник реально припинить ворожі дії проти гетьмана й визнає його владу³⁸.

3 березня до Москви відбув гетьманський посланець ніжинський протопіп Максим Филімонович. 17 квітня він ще перебував у Москві. Посланець повинен був повідомити цареві, що у зв'язку з активізацією дій опозиції гетьман Іван Виговський, "не згасивши того вогню", не може зараз залишити Україну й особисто засвідчити своє підданство. Натомість посланець просив прислати в Україну "воєвод з ратними людьми" для боротьби з повстанцями³⁹.

6 березня вийшов указ про відправку у Військо Запорізьке царського посла піддячого Фірса Байбакова. 13 березня він прибув у Путивль, 17 - 21 березня перебував у Полтаві, а 27 березня повернувся до Путивля⁴⁰.

19 березня до Москви вирушило гетьманське посольство на чолі з миргородським полковником Григорієм Лісницьким та Михайлом Радченком. З 5 до 22 квітня посланці гетьмана перебували в Москві, а 18 травня вони вже були в Путивлі. Лісницький мав спростувати звинувачення з боку опозиції на адресу гетьмана, запевнити царя, що козаки непорушно дотримуються своєї присяги Москві й пояснити, що укладення союзу з татарами викликане вкрай загрозливою обстановкою на західному кордоні Війська. Не виключено, що без узгоджен-

ня з урядом Лісницький від імені гетьмана й Війська Запорізького висловив прохання послати в Україну царських комісарів для складання реєстру, а з ними служилих людей, "щоб бунтів... ніхто починати не наважувався"⁴¹.

21 березня з Полтави до Москви з новими доносами про "зради" гетьмана виїхало посольство лідера антигетьманської групи полтавського полковника М.І.Пушкаря на чолі з Іваном Іскрою, Михайлом Степановичем, Марком Пушкарем. 27 березня вони прибули в Путивль, а з 17 квітня до 10 травня перебували в Москві. Іскра не залишав Москву до грудня⁴².

5 квітня було оголошено указ про відправку у Військо Запорізьке царського посла стольника Івана Даниловича Опухтіна. Він повинен був запевнити Пушкаря та його прихильників у гарантіях недоторканності з боку гетьмана, утримати того від розгрому повстанців до приходу царських воевод і переконати Івана Виговського розв'язати усобицю мирним шляхом за допомогою царя. Стольник також був призначений постійним царським резидентом при гетьмані й мав стежити за ситуацією в Україні та, очевидно, і за самим Іваном Виговським⁴³.

17 квітня - 10 травня до Москви з повідомленням про "зраду" гетьмана й проханням військової допомоги приїхали послы іншого лідера опозиції - миргородського полковника Степана Довгала - Петро Ольшанський, Павло Апостол, Михайло Тиша з товаришами⁴⁴.

21 квітня в Москві перебували й гетьманські послы Прокопій Бережецький та вінницький (кальницький) полковник Іван Федорович Богун з товаришами. Вони повідомили цареві про розростання соціального конфлікту в Україні й просили використати свій авторитет і військову силу для допомоги гетьманському уряду в придушенні заворушень⁴⁵.

22 квітня вийшов указ про відправку в Україну царського посла стольника Івана Михайловича Алфімова. 7 травня він прибув у Путивль і щонайменше до 14 травня перебував у Полтавському полку з завданням переконати Пушкаря припинити бунт і визнати владу гетьмана, а від репресій колишніх опозиціонерів охоронятимуть московські воеводи, які незабаром прибудуть у Військо Запорізьке⁴⁶.

23 квітня вийшов указ про відправку на Запоріжжя, до одного з лідерів повстання Я.Барабаша, царського посла дворянина Никифора Хрисанфовича Волкова. Він мав переконати запоріжців підкоритися гетьманській владі. 17 червня Волков ще був у Чигирині⁴⁷.

26 квітня з Полтави до Москви виїхали послы полковника М.І.Пушкаря Дем'ян Кужеля й Павло Волошин з проханням про допомогу. 1 травня вони прибули в Путивль, а 13 травня - до Москви⁴⁸.

14 травня з гетьманом Іваном Виговським під Голтвою зустрівся царський посол стольник П.Д.Скуратов, який мав наказ Москви переконати гетьмана дочекатися реакції Пушкаря й Барабаша на царські грамоти, надіслані до них з І.М.Алфімовим і Н.Х.Волковим, а доти не вдаватися до жодних дій щодо повстанців⁴⁹.

11 травня вийшов указ про відправку в Україну царського посла стольника Василя Петровича Кікіна. Він повинен був повідомити гетьманові, що в Україну вирушають царські воеводи, які мають забезпечити лад і спокій, і що після їхнього прибуття й лише за царським указом можна провадити розшуки та страти бунтівників. Гетьману заборонялося самому, а тим більше з татарами, ходити на повстанців, "щоб кров християнська не пролилась". Кікін також одержав наказ з'ясувати ступінь підтримки Виговського й Пушкаря козаками, та визначити внутрішньополітичні розклади. Перебував він у гетьмана щонайменше до 30 травня⁵⁰.

21 травня опозиційний миргородський полковник Степан Довгаль відправив із Зінькова до Москви Григорія Дулненка й Івана Грищенка з проханням про допомогу в боротьбі проти гетьмана Івана Виговського. Прибули вони в Москву 10 червня⁵¹.

У травні 1658 р. у Москві перебували посланці лідера опозиції полтавського полковника М.І.Пушкаря Кирик Мартинович Пушкар і Данило Якименко з товаришами.

17 червня, одразу по прибутті до Києва, новопризначений царський воєвода князь В.Б.Шереметєв відправив до гетьмана свого посланця Якова Крекшина із запрошенням прибути на розмову. 28 червня Я.Крекшин перебував у Чигирині. 2 липня він повернувся до Києва⁵².

30 червня гетьман Іван Виговський послав до прибулого в Україну з царськими військами окольничого князя Ромодановського козаків із вимогою видасти лідерів повстанців⁵³.

Приблизно 26 червня до Чигирина вирушив посланець Ромодановського рейтар А.Покушелєв, який на початку липня передав гетьману вимогу воєводи приїхати до нього, згідно з царським указом, на розмову⁵⁴.

12 липня Шереметєв відправив до гетьмана Івана Виговського в Чигирин Якова Крекшина з новим запрошенням прибути в Київ на переговори про "великі царської величності справи". 18 липня посланець повернувся до Києва⁵⁵.

Орієнтовно 21-24 липня до Івана Виговського від Ромодановського прибув Григорій Іванович Косагов, який просив гетьмана приїхати до окольничого в Прилуки на зустріч⁵⁶.

Відмовившись приїхати на зустріч з воєводою в Київ, 24 липня гетьман відпустив з Чигирина нових посланців Шереметєва - полковника Рафаїла Корсака та капітана Станіслава Яблонського. 28 липня вони повернулися в Київ⁵⁷.

З початку серпня й щонайменше до 19 жовтня в Чигирині перебував царський посланець Ф.Тюлюбаєв⁵⁸.

26 липня вийшов указ про відправку в Україну царського посланця піддячого Якова Портомоїна. Він мав запевнити гетьмана в царській ласці й просити не чинити нерозважливих кроків. Окрім того, на піддячого покладалася розвідувальна місія: "Роздивитись і розвідати про всілякі тамтешні вісті й записати істинно й ту записку берегти в себе міцно". З 9 серпня до 19 жовтня Портомоїн перебував у Чигирині, а 22 жовтня повернувся до Путивля⁵⁹.

30 серпня українське прикордонне містечко Комишня відвідав царський посол дяк Василій Михайлович Кікін. Він мав завдання переконати гетьмана розпустити війська й татар та направити двох полковників з полками на північний кордон Війська Запорізького з наказом стати під команду князя Ю.О.Долгорукого, якщо на з'їзді у Вільно між російськими й польськими комісарами не буде досягнуто згоди, а про всі непорозуміння гетьмана з князями Г.Г.Ромодановським і В.Б.Шереметєвим писати царю. Виконуючи свою місію, 31 серпня - 7 вересня В.М.Кікін перебував у гетьманському таборі під Гадячем, а 11 вересня повернувся до Путивля⁶⁰.

Після поразки козацьких військ під Києвом гетьман Іван Виговський, щоб утримати київського воєводу Шереметєва від подальших рішучих дій, 31 жовтня направив до нього своїх посланців - переяславського полковника Тимофія Цецюру й військового осавула Івана Скоробагатенка - просити про зустріч⁶¹.

31 жовтня під Києвом відбулася зустріч гетьмана Івана Виговського з київським воєводою боярином князем В.Б.Шереметєвим. На цій зустрічі гетьман підкорився цареві й попросив його про припинення військових дій⁶².

9 листопада до Києва приїхала представницька делегація старшини Війсь-

ка Запорізького, до складу якої входили полковники: подільський - Остап Гоголь, кальницький - Андрій Бештанка, білоцерківський - Іван Кравченко, корсунський наказний - Осип Привіцький, військовий осавул Федір Вовк та декілька сотників. Присягою в присутності Шереметєва вони скріпили перемир'я та підтвердили обіцянки гетьмана⁶³.

9 листопада 1658 р. як посол Війська Запорізького до Москви відбув білоцерківський полковник Іван Кравченко. Його завданням було згладити наявні суперечності, засвідчити вірне підданство гетьмана й Війська цареві. Посол мав просити стримати активність московських воєвод в Україні, дії яких постійно призводили до конфліктів та військового протистояння. У грудні 1658 - березні 1659 р. Іван Кравченко перебував у Москві. 10 квітня князь Трубецькой відпустив його з прикордонного Костянтинова до Івана Виговського⁶⁴.

29 листопада в обоз до окольничого Ромодановського під м. Варву приїхав з групою старшин гетьманський посланець, переяславський полковник Тимофій Цецюра. Від імені Івана Виговського він попросив припинити військові дії, розвести війська й укласти перемир'я. Після присяги Т.Цецюри, військового осавула І.Скоробагатька та інших старшин на вічне підданство цареві, Ромодановський задовольнив прохання гетьмана⁶⁵.

21 грудня 1658 р. до Москви приїхав посланець наказного гетьмана Івана Безпалого роменський сотник Кіндрат Войтенко з доносом на Івана Виговського⁶⁶.

23 грудня 1658 р. вийшов указ про відправку у Військо Запорізьке царських посланців - майора Григорія Булгакова та піддячого Фірса Байбакова. Вони мали оповістити гетьмана й усе Військо, що згідно з проханням гетьманських посланців, цар наказав скликати взимку військову раду в Переяславі за участю князів О.М.Трубецького, В.Б.Шереметєва, Г.Г.Ромодановського та ін. Гетьману наказувалося розпустити козацьке військо, вивести з України всі іноземні війська, негайно послати до Москви нове посольство з висловленням покори, а самому в лютому 1659 р. приїхати до Переяслава на раду, де "мають бути припинені усобиці й чвари". Окрім офіційної, московське посольство мало виконувати ще й пропагандистську та розвідувальну функції⁶⁷.

26 грудня 1658 р. у Москві перебував посланець наказного гетьмана Івана Безпалого Василь Андрєєв. Повернувшись в Україну, він привіз опозиціонерам царську грамоту про скликання загальної козацької ради в Переяславі⁶⁸.

У лютому 1659 р. в Москві перебував посланець наказного гетьмана Івана Безпалого Осип Зинов'єв⁶⁹.

Приблизно 10 лютого 1659 р. з Москви в Україну виїхав царський посол піддячий Григорій Старков з пропозицією припинити бойові дії, розпустити війська й татар та розпочати переговори з князем О.М.Трубецьким. 24 лютого Старков вирушив із Путивля в Україну. З 4 до 17 березня він перебував у таборі гетьмана Івана Виговського під Зіньковом, а 21 березня 1659 р. повернувся в Путивль⁷⁰.

19 березня Трубецькой відправив Т.Юденкова й С.Вікторова до гетьмана Івана Виговського з пропозицією приїхати на зустріч для врегулювання ситуації⁷¹.

7 квітня з Ромен у Москву до царя відбув посланець наказного гетьмана Івана Безпалого Севастян Іванов. Прибувши 1 травня до царської столиці, він передав прохання І.Безпалого прислати до Ромен додатковий загін московських військ, гармати, порох та видати місту охоронну грамоту. 17 травня Іванов був відпущений із Москви⁷².

Приблизно 10 квітня полтавський полковник Кирик Мартинович Пушкар

відправив із Полтави до царя свого брата Марка Мартиновича Пушкаря з аналогічними проханнями. 9 травня той ще був у Москві⁷³.

4 червня з табору під обложеним Конотопом Трубецької відправив посланців до гетьмана Івана Виговського - донських козаків Єремія Андрійовича Попова, Єремія Степановича Попова з товаришами. Під приводом передачі запрошення "до розмови" вони повинні були зібрати інформацію про місцезнаходження й кількість військ гетьмана. Були відпущені Виговським уже з-під Ромен лише 18 липня⁷⁴.

15 липня з Путивля до царя виїхали посланці наказного гетьмана Івана Безпалого на чолі з військовим осавулом опозиціонерів Семеном Сергійовичем Черкесом. 26 липня вони прибули в Москву, а 3 серпня були відпущені додому⁷⁵.

17 серпня 1659 р. виїхали з Путивля, а 28 серпня прибули до царя в Москву посланці наказного гетьмана Івана Безпалого на чолі з сотниками Михайлом Алексєєвим, Семеном Яковлевим і Семеном Симановим⁷⁶.

Обмін посольствами й посланцями між Військом Запорізьким і Оттоманською Портою

У вересні 1657 р. в Чигирині перебував посланець султана Мухаммеда IV чауш Агмет. 1-5 жовтня він був у Корсуні. Під час переговорів гетьман Іван Виговський пообіцяв заборонити козакам "ходити на море" у відповідь на обіцянку султана не допомагати військами полякам та іншим ворогам козаків⁷⁷.

У вересні 1657 р. до Стамбула поїхав посол гетьмана Івана Виговського Федір Коробка з завданням переконати Порту не ходити війною в Україну та просити султана заборонити кримському хану нападати на козаків⁷⁸.

У січні 1658 р. в Чигирині перебував чауш султана Мухаммеда IV, який повідомив гетьману, що султан наказав кримському хану помиритися з козаками "і війною на них ходити не велів"⁷⁹.

Імовірно на початку грудня 1658 р. до Стамбула як гетьманський посол вирушив колишній київський полковник Антін Жданович. Він мав завдання просити в турецького султана військової допомоги, обіцяючи підданство⁸⁰.

У січні-лютому 1659 р. до Стамбула їздили гетьманські послы Герман і Стоматенко з пропозицією прийняти Військо Запорізьке в підданство та допомагати один одному у випадку війни чи нападу ворогів⁸¹.

18 квітня з Чигирини був відпущений посол турецького султана волощанин Астаматі, який привіз Іванові Виговському повідомлення про прийняття його в підданство, у чому гетьман і присягнув у присутності турецьких послів. Для укладення державного договору з Туреччиною Іван Виговський обіцяв вислати до Стамбула своє велике посольство⁸².

Навесні 1659 р. у складі гетьманського посольства до султана їздив Остафій Гіновський⁸³. Завдання посольства невідоме.

У середині вересня 1659 р. у табір султана під Адріанополем прибув посол Івана Виговського Ярема Петрановський. Відпущений у середині січня 1660 р.⁸⁴

Обмін посольствами й посланцями між Військом Запорізьким і Кримським ханством

У жовтні 1657 р., після Корсунської ради, гетьман Іван Виговський відправив до хана свого посланця Трунчина з пропозицією про відновлення союзу⁸⁵.

У 20-х числах листопада до хана в Крим виїхали гетьманські послы Федір Бут та Панас Процуня з завданням утримати татар від походу в Україну та з пропозицією відновити українсько-татарський союз часів Б.Хмельницького. У Бахчисарай послы прибули до 14 грудня. По дорозі додому на початку лютого 1658 р. вони заїжджали на Січ⁸⁶.

На початку січня 1658 р. для укладення союзного договору з гетьманом у Чигирин прибули послы кримського хана Мухаммед-Ґірея IV мурза Карач-бей і Селім-ага. У результаті переговорів в останніх числах січня було укладено українсько-татарський союз⁸⁷.

На початку березня в Бахчисараї з'явився гетьманський посланець сотник Дементій із проханням надіслати військову допомогу для боротьби з повсталими й для захисту українських міст від них та від "государевих московських людей"⁸⁸.

Приблизно на Великдень (11 квітня) до Бахчисарая з проханням про військову допомогу для приборкання повстання, очолюваного М.Пушкарем і Я.Барабашем, приїхав інший гетьманський посланець - сотник Жгулай⁸⁹.

Десь у 20-х числах квітня Іван Виговський, довідавшись про наближення союзних татарських військ на чолі з Карач-беєм, вислав йому назустріч на Цибульник ніжинських полкових сотників Романа Ракушку та Левка Бута, у присутності яких перекопський мурза присягнув на союз із Іваном Виговським і вірність гетьману⁹⁰.

На початку червня з проханням про військову допомогу до хана був відправлений гетьманський посланець мошенський сотник Степан⁹¹.

На початку грудня 1658 р. до Бахчисарая виїхав гетьманський посол військовий писар Іван Груша з проханням про військову підтримку⁹².

Обмін посольствами й посланцями між Військом Запорізьким і Швецією, Австрією (Імперією), Трансільванією, Валахією, Молдавією, Бранденбургом та Баварією

У червні - серпні 1657 р. в Чигирині перебував посол трансільванського князя Д'єрдя Ракоці II - Франц Шебеша. Після смерті гетьмана Б.Хмельницького генеральний писар Іван Виговський 7 серпня підписав і передав трансільванському послові "Декларацію Війська Запорізького", у якій підтвердив чинність союзу з Трансільванією, укладеного за Б.Хмельницького, зокрема й зобов'язання Війська збройною силою допомагати Д'єрдю Ракоці та його наступникам у боротьбі проти турків, татар та інших ворогів⁹³.

У вересні 1657 р. послом до господарів Валахії (Мултянії) і Молдавії був відправлений гетьманський підписок Остафій із завданням утримати їх від приєднання до ймовірного походу в Україну татар⁹⁴.

З 9 червня й до початку жовтня 1657 р. в Україні перебували посол шведського короля Карла X Густава Густав Лілієкрона та шведський дипломатичний агент Даниїл Олівєберг, під час місії яких 6 жовтня в Корсуні було підписано українсько-шведський союзний договір⁹⁵.

На початку жовтня 1657 р. в Чигирині перебували волоський, молдавський і австрійський послы⁹⁶.

У першій половині березня 1658 р. до Чигирини приїхав посол бранденбурзького курфюрста Фрідріха Вільгельма ротмістр Александр Ахіллес Мейн із привітаннями Івану Виговському з приводу обрання його гетьманом і завданням сприяти примиренню Війська Запорізького та Речі Посполитої⁹⁷.

У перших числах травня 1658 р. в Польщу й Швецію з місією вирушив львівський міщанин, гетьманський дипломатичний агент Феодосій Томкевич. Головним його завданням було переконати шведського короля укласти мир із Польщею, а не з Московією. 15 липня 1658 р. польський король Ян Казимир листом повідомив гетьману Івану Виговському про відмову пропустити Томкевича до Швеції⁹⁸.

З початку серпня й, можливо, до жовтня 1658 р. шведським послом в Україні був Ніколас Кеніг⁹⁹. Зміст переговорів нам невідомий, проте відомо, що одним із питань, яке за сприяння гетьманського уряду мав розв'язати посол, було звільнення з татарського полону шведського генерал-майора І.І.Ріддергельма та інших шведських офіцерів, які перебували в неволі з вересня 1656 р.

8 жовтня гетьман Іван Виговський, а 11 жовтня Ю.Немирич надіслали листи шведському королю Карлу X Густаву та його братові герцогові Адольфу Йоганну, сподіваючись реанімувати українсько-шведський союзний договір¹⁰⁰.

Наприкінці травня 1659 р. Юрій Немирич від імені Війська Запорізького проводив у Варшаві консультації з послом імператора Леопольда I Габсбурга Франциском де Лізоля з метою прозондувати плани Австрії в регіоні¹⁰¹.

Навесні 1659 р. у Варшаві Юрій Немирич від імені Війська Запорізького вів переговори з послом бранденбурзького курфюрста Фрідріха Вільгельма. Він запевнив посла в тому, що козаки підтримуватимуть зусилля курфюрста щодо забезпечення польської корони за представником династії Габсбургів, про що між Бранденбургом та Австрією існувала спеціальна домовленість¹⁰².

Також відомо, що в Стокгольмському державному архіві зберігається лист гетьмана Івана Виговського до пфальцграфа райнського й герцога баварського Фердинанда Марії, що свідчить про спробу встановлення дипломатичних відносин з баварським курфюрстом¹⁰³. Чи дійшов лист до адресата, встановити не вдалося.

Отже, з огляду на викладені матеріали, можемо зробити такі висновки:

1. За період із серпня 1657 р. по серпень 1659 р. Українська держава, як зафіксовано в документах, обмінялась дипломатичними представниками: з Московією - 54 рази, Польщею - 23, Туреччиною - 8, Кримом - 7, Швецією - 4, Імперією, Бранденбургом, Валахією (Мултянією) та Молдавією - по два рази, Трансильванією й Баварією - по одному разу. Сто п'ять обмінів послами й посланцями з одинадцятьма європейськими й азійськими державами за два роки (непевні дані щодо Баварії тут не враховано) - це свідчення того, що, з одного боку, Україна проводила власну активну зовнішню політику (відправила 65 посольств і посланців), а з іншого - була об'єктом пильної уваги й контрагентом впливових європейських і азійських держав (прийняла 40 посольств і посланців).

2. Інтенсивність обмінів посольствами й співвідношення прийнятих і відправлених дипломатичних місій дуже чітко корелюються з характером двосторонніх відносин із тією чи іншою країною. Так, наприклад, головним контрагентом зовнішніх зносин України в цей період була Московська держава (в Україну прибуло 23 місії, а до Москви відправлено 31). У даному випадку можна говорити про загалом рівну зацікавленість сторін у двосторонніх контактах, а відповідно й про однакову інтенсивність дипломатичних зв'язків, особливо якщо пам'ятати про загострення українсько-московських відносин у часи правління гетьмана Івана Виговського, яке призвело до українсько-російської війни 1658 - 1659 рр.

Деяко інша ситуація вимальовується при розгляді українсько-польських дипломатичних контактів. Так, до Польщі відправлено 17 дипломатичних місій, а прийнято лише 6. Ці цифри свідчать про більшу зацікавленість Чигирини в налагодженні відносин із Варшавою, що цілковито відповідало суті тодішніх подій, адже гетьман Іван Виговський розраховував на союз і допомогу Польщі у війні з Московією. Так само, як і на допомогу Кримського ханства, що позначилося на структурі українсько-татарських відносин: у Крим відправлено 6 дипломатичних місій, а прийнято лише одну.

У стосунках України з іншими державами простежується певна рівновага, яку можна трактувати як зацікавленість у взаємних контактах. Так, до Оттоманської Порти було відправлено 5 місій, прийнято - 3; до Швеції відправлено 2 місії й прийнято також дві; з Молдавією, Валахією, Імперією та Бранденбургом відбулося по одному дипломатичному контакту з ініціативи України й по одному - за ініціативою протилежної сторони.

Можна також говорити про відносно більшу зацікавленість Трансільванії у контактах з Україною: адже саме трансільванський князь Д'єрдь Ракоці II потребував військової підтримки й союзу з Військом Запорізьким.

У цілому, на нашу думку, наведені матеріали сприятимуть виробленню системного погляду на зовнішні зносини України в період гетьманування Івана Виговського.

¹ Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России (далі - АЮЗР). - СПб., 1863. - Т.4. - С. 5, 6, 8, 11 - 15, 36, 53, 66 - 67; СПб., 1879. - Т.11. - С.804 - 805, 814; *Томашівський С.* Ватиканські матеріали до історії України. Т.1 // Жерела до історії України. - Т. XVI. - Львів, 1924. - С.232.

² АЮЗР. - Т.4. - С.66 - 67, 72, 76.

³ *Герасимчук В.* Матеріали до історії козаччини XVII віку. - Львів, 1994. - С.38.

⁴ Памятники, изданные Временною комиссиею для разбора древних актов (далі - Памятники...). - Т.3. - К., 1852. - С.181 - 182, 217, 219 - 220; Дополнения к Актам историческим, собранные и изданные Археологической комиссиею. - СПб., 1851. - Т.4. - С.135; *Герасимчук В.* Назв. праця. - С.53.

⁵ Памятники... - К., 1852. - Т.3. - С.189.

⁶ *Kubala L.* Wojny ducskie i pokyj Oliwski 1657 — 1660 // Szkiecy historyczne. — Lwów, 1922. — Ser.VI. — S.538; АЮЗР. — СПб., 1892. — Т.15. — С.35, 51; Т.7. — С.208; Памятники... — К., 1852. — Т.3. — С.234 — 235, 240, 270 — 271. Цит. за: *Яковлева Т.* Гетьманщина в другій половині 50-х рр. XVII ст.: Причини і початок Руїни. — К., 1998. — С.238 — 240.

⁷ Памятники... - Т.3. - С.249 - 250, 268; *Kubala L.* Op. cit. - S.541.

⁸ Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського. Інститут рукописів (далі - НБУ. ІР). - Ф.10. - Од. зб.7487 - 7555. - Арк.34 - 35, 61. - 64; Памятники... - Т.3. - К., 1852. - С. 252, 270 - 271, 275, 288 - 289; Російський державний архів давніх актів (далі - РДАДА). - Ф.229. - Оп.4. - Од. зб. 39/2. - Арк.622; *Герасимчук В.* Назв. праця. - С.75.

⁹ Памятники дипломатических сношений древней России с державами иностранными. — СПб., 1854. — Т.3. — С.934; Dzieje panowania Jana Kazimeirza od roku 1656 do jego abdykacji w roku 1668. Przez ks. *Michaia Krajewskiego.* — Warszawa, 1846. — Т.1. — S.94 — 95; *Kubala L.* Op.cit. — S.105 — 106.

¹⁰ Памятники... - Т.3. - К., 1852. - С.278.

¹¹ *Стрельчевский С.* К вопросу о сношениях Польши с козаками в 1657 - 1659 годах. - К., 1873. - С.10 - 11; *Kubala L.* Op.cit. - S.128 - 129; *Герасимчук В.* Виговщина і Гадяцький трактат // ЗНТШ. - Львів, 1909. - Т.89. - С.77, 79 - 80.

¹² АЮЗР. - Т.4. - С.165; Т.15. - С.303; *Стрельчевский С.* Указ. соч. - С.12; *Грушевський М.С.* Історія України-Руси. - К., 1936. - Т.Х. - Ч.1. - С.365; *Pernal A.B.* The Expenditures of the Crown Treasury for the Financing of Diplomacy between Poland and the Ukraine during the Reign of Jan Kazimierz // Harvard Ukrainian Studies. - Cambridge, Mass., 1981. - Vol.V. - №1. - P.120

¹³ АЮЗР. - Т.15. - С.297.

¹⁴ *Pernal A.B.* Op. cit. - P.120.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Памятники... - Т.3. - К., 1852. - С.308.

¹⁷ *Стрельчевский С.* Указ. соч. - С.12 - 13.

¹⁸ Національна бібліотека у Варшаві (далі - НБВ). Відділ мікрофільмів. - Од.зб. 29627.

¹⁹ Памятники... - Т.3. - К., 1852. - С.310 - 313; *Pernal A.B.* An Analysis of Disbursements for Diplomacy During the Ratification of the Hadiach Union Treaty at the Warsaw Diet of 1659 // Harvard Ukrainian Studies. - Cambridge, Mass., 1993. - Vol. XVII. - №1/2. - P. 75, 77.

²⁰ *Pernal A.B.* Op. cit. - P.75, 77.

²¹ *Стрельчевский С.* Указ. соч. - С.13 - 17; *Петровський М.* Українські діячі XVII в. // Записки історично-філологічного відділу ВУАН. - Кн. XXIV. - К., 1929. - С.100; *Pernal A.B.* Op. cit. - P.76.

²² *Pernal A.B.* Op. cit. - P.76, 77.

²³ Ibid. - P.77.

²⁴ АЮЗР. - Т.11. - С.763 - 764.

²⁵ Синбирский сборник. Часть историческая. - М., 1844. - Т.1. - С.57- 60; РДАДА. - Ф.229. - Оп.4 - Од.зб.17. - Арк.32-39; АЮЗР. - Т.11. - С.795 - 810.

²⁶ АЮЗР. - Т.4. - С.10 - 11.

- ²⁷ Дневальные записки приказа Тайных дел 7165 - 7183гг. // Чтения Общества истории и древностей российских (далі - ЧОИДР). - М., 1908. - Кн.1. - С.29; АЮЗР. - Т.4. - С.22 - 34; Т.15. - С.87; НБУ. ІР. - Ф.8. - Од.зб.244. - Арк. 506 - 507; *Бульвінський А.Г.* До питання про царські "пункти" для Війська Запорозького 1657 р. // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. - Вип.8. - К., 1999. - С.208 - 218; *Бульвінський А.* Експансіонізм Москви щодо України 1657 р. // Пам'ять століть. - 1997. - №6. - С.2-12.
- ²⁸ АЮЗР. - Т.4. - С.40-41, 63-64.
- ²⁹ Там само. - С.48, 49, 64.
- ³⁰ Там само. - С.37-38, 46, 52-57.
- ³¹ РДАДА. - Ф.229. - Оп.4. - Од.зб.24. - Арк.109; НБУ. ІР. - Ф.8, - Од.зб.224. - Арк.517.
- ³² АЮЗР. - 1872. - Т.7. - С.184 - 193, 211, 215; Т.4. - С.80, 81, 90, 93; НБУ. ІР. - Ф.2. - Од.зб.1502. - Арк.1 -2; РДАДА. - Ф.210. - Оп.12/2. - Од.зб.602. - Арк.18.
- ³³ Дополнения к тому III Дворцовых разрядов. - СПб., 1854. - С.111 - 113; РДАДА. - Ф.124. - Оп.1. - 1657 р. - Од.зб.19. - Арк.2 - 24, 38 - 39; АЮЗР. - Т.4. - С.100 - 101; Т.15. - С.17 - 18; НБУ. ІР. - Ф.8. - Од.зб.1769. - Арк.8; Акты Шведского государственного архива, относящиеся к истории Малороссии (1649 - 1660 гг.) // Архив Юго-Западной России (далі - Архив ЮЗР). - К., 1908. - Ч.3. - Т.VI. - С.366; *Эйнгорн В.* Очерки из истории Малороссии XVII в. - М., 1899. - Кн.1. - С.113 - 114; *Карпов Г.Ф.* Дионисий Балабан, митрополит киевский. Из истории отношений киевской церковной иерархии к московскому правительству. 1654 - 1661 гг. // Православное обозрение. - М., 1874. - Первое полугодие. - С.127 - 129.
- ³⁴ РДАДА. - Ф.124. - Оп.1. - 1657 р. - Од.зб.20; Центральний державний історичний архів України в м. Києві. - КМФ 7. - Оп.1. - Од.зб.211.
- ³⁵ РДАДА. - Ф.210. - Оп.12/2. - Од. зб.602. - Арк.1 - 6, 12 - 18; АЮЗР. - Т.4. - С.89; НБУ. ІР. - Ф.2. - Од.зб.15402. - Арк.9; АЮЗР. - Т.4. - С.88.
- ³⁶ АЮЗР. - Т.4. - С.91.
- ³⁷ Там само. - Т.15. - С.3 - 12; НБУ. ІР. - Ф.8. - Од.зб.224. - Арк.525 - 531.
- ³⁸ НБУ. ІР. - Ф.8. - Од.зб.224. - Арк.533-547; АЮЗР. - Т.15. - С.19, 270.
- ³⁹ Памятники... - Т.3. - К., 1898. - С.286; АЮЗР. - Т.15. - С.53.
- ⁴⁰ АЮЗР. - Т.15. - С.12 - 19.
- ⁴¹ Там само. - Т.7. - С.210 - 212, 217.
- ⁴² Там само. - Т.15. - С.48 - 51; Т.7. - С.264.
- ⁴³ Там само. - Т.7. - С. 196 -197, 226 - 236.
- ⁴⁴ Там само. - Т.15. - С.46 - 47.
- ⁴⁵ Там само. - Т.7. - С.215 - 216.
- ⁴⁶ РДАДА. - Ф.229. - Оп.4. - Од. зб. 30. - Арк.19 - 32; АЮЗР. - Т.7. - С.222 - 225.
- ⁴⁷ РДАДА. - Ф.229. - Оп.4. - Од. зб. 30. - Арк.19 - 32.
- ⁴⁸ АЮЗР. - Т.15. - С.65 - 72.
- ⁴⁹ Там само. - Т.4. - С.113, 122 - 130.
- ⁵⁰ Синбирский сборник. - Т.1. - С.61 - 64.
- ⁵¹ АЮЗР. - Т.15. - С.105 - 106.
- ⁵² Там само. - С.207, 211 - 212; Т.5. - С.313.
- ⁵³ РДАДА. - Ф.210. - Оп.12/2. - Од. зб. 602. - Арк.170; АЮЗР. - Т.15. - С.273.
- ⁵⁴ РДАДА. - Ф.210. - Оп.12/2. - Од. зб. 602. - Арк.151, 171 - 172.
- ⁵⁵ Там само. - Арк. 165, 167, 170 - 173, 176.
- ⁵⁶ Там само. - Арк. 200 - 205.
- ⁵⁷ Там само. - Арк. 178 - 180, 184, 186, 190 - 191, 200 - 205.
- ⁵⁸ АЮЗР. - Т.4. - С.191 - 192; РДАДА. - Ф.210. - Оп.9. - Од.зб.321. - Арк.79.
- ⁵⁹ АЮЗР. - Т.4. - С.134 - 136, 189 - 192; РДАДА. - Ф.210. - Оп.9. - Од.зб.321. - Арк.79.
- ⁶⁰ АЮЗР. - Т.4. - С.145 - 152, 161 - 165.
- ⁶¹ Там само. - Т.15. - С.285 - 286.
- ⁶² Там само.
- ⁶³ Там само. - С.287 - 289.
- ⁶⁴ Там само.
- ⁶⁵ РДАДА. - Ф.210. - Оп.12/1. - Од.зб.429. - Арк.165 - 167; *Софонович Ф.* Хроніка з літописців стародавніх. - К., 1992. - С.234 - 235.
- ⁶⁶ РДАДА. - Ф.124. - Оп.1. - 1658 р. - Од. зб.26.
- ⁶⁷ Там само. - Ф.229. - Оп.4. - Од.зб.31. - Арк.13 - 14, 59 - 65, 78 - 88; АЮЗР. - Т.7. - С.262 - 278.
- ⁶⁸ РДАДА. - Ф.229. - Оп.4. - Од.зб.38. - Арк.1 - 15.
- ⁶⁹ Там само. - Арк.204 - 231; АЮЗР. - Т.7. - С.288.
- ⁷⁰ АЮЗР. - Т.4. - С.224 - 226; Т.15. - С. 343, 347 - 349; Т.7. - С.284.
- ⁷¹ Там само. - Т.4. - С.225 - 226; Т.15. - С.418.
- ⁷² Там само. - Т.7. - С.281 - 282, 284 - 289.
- ⁷³ Там само.
- ⁷⁴ Там само. - Т.4. - С.238, 240; Т.15. - С.418, 423.
- ⁷⁵ Там само. - Т.15. - С.397 - 406.
- ⁷⁶ Там само. - Т.7. - С.296 - 299.

- ⁷⁷ Там само. - Т.4. - С.24 - 25, 36; Т.11. - С.801.
- ⁷⁸ Там само. - Т.4. - С.24 - 25.
- ⁷⁹ НБУ. ІР. - Ф.2. - Од. зб. 15425 - 15487. - Арк.98 - 99.
- ⁸⁰ АЮЗР. - Т.15. - С.297.
- ⁸¹ НБУ. ІР. - Ф.2. - Од.зб.15548. - Арк.12 - 13; Памятники... - Т.3. - К.,1852. - С.337.
- ⁸² *Стрельчевский С.* Указ. соч. - С.15; НБУ. ІР. - Ф.2. - Од.зб.15548. - Арк.13 -14.
- ⁸³ Руська (Волинська) метрика. Книга за 1652 - 1673 рр. // Памятники истории Восточной Европы. Источники XV - XVII вв. - Острог, Варшава, Москва,1999. - Т.V. - С.249.
- ⁸⁴ НБУ. ІР. - Ф.2. - Од.зб.15548. - Арк.12 -14.
- ⁸⁵ АЮЗР. - Т.4. - С.61.
- ⁸⁶ НБУ. ІР. - Ф.2. - Од.зб.15425 - 15487. - Арк.96 - 97; АЮЗР. - Т.4. - С.67; Памятники... - Т.3. - К.,1898. - С.278 - 279.
- ⁸⁷ АЮЗР. - Т.15. - С.268; НБУ. ІР. - Ф.2. - Од.зб. 15425-15487. - Арк.96.
- ⁸⁸ НБУ. ІР. - Ф.2. - Од.зб. 15425 - 15487. - Арк.100.
- ⁸⁹ АЮЗР. - Т.15. - С.71 - 72.
- ⁹⁰ Роман Ракушка, один из деятелей "Руины" // Труды Черниговской архивной комиссии. - Чернигов, 1913. - Вып.10. - С.20; АЮЗР. - Т.15. - С.101, 110 - 113.
- ⁹¹ АЮЗР. - Т.5. - С.314.
- ⁹² Там само. - Т.15. - С.297.
- ⁹³ Monumenta Hungariae Historica. Diplomatoria. - Budapest, 1874. - Vol.XXIII. - S.545 - 565; *Яковлева Т.* Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII століття: Причини і початок Руїни. - С.235 - 236.
- ⁹⁴ АЮЗР. - Т.4. - С.15.
- ⁹⁵ Архив ЮЗР. - Ч.III. - Т.VI. - С.294 - 299, 332 - 337.
- ⁹⁶ АЮЗР. - Т.4. - С.34 - 36.
- ⁹⁷ *Кордт В.* Чужоземні подорожі по Східній Європі до 1700 р. - К.,1926. - С.125; *Оляничин Д.* Два листи гетьманів Богдана Хмельницького і Івана Виговського до курфюрста бранденбурзького Фрідріха Вільгельма // Хліборобська Україна. - Відень, 1924. - 1925. - Кн.5. - С.384.
- ⁹⁸ *Kubala L.* Op. cit. - S.541; Памятники... - Т.3. - К.,1852. - С.249 - 250.
- ⁹⁹ *Кордт В.* Назв. праця - С.125; Архив ЮЗР. - Ч.III. - Т.VI. - С.358, 361; ЧОИДР. - Кн.4. - М.,1861. - С.48.
- ¹⁰⁰ Архив ЮЗР. - Ч.III. - Т.VI. - С.356 - 357, 361.
- ¹⁰¹ *Брик М.* Юрій Немирич на тлі історії України. - Льюссер, 1974. - С.68.
- ¹⁰² *Kubala L.* Op. cit. - S.484 - 485.
- ¹⁰³ *Вайнштейн О.Л.* Ценные документы по истории СССР в архивах Швеции // Вестник Академии наук СССР. - 1957. - №1. - С.87.

The article is about the diplomatic relations of Ukraine with other countries in the period of Ivan Vyhovs'kyi as Ukrainian hetman (1657 - 1659), the information about the exchange of embassies and ambassadors is brought up, the facts about the tasks of embassies and missions are given.